

CONTRIBUȚII NOI CU PRIVIRE LA BIOGRAFIA PRIMULUI TIPOGRAF ROMÂN

În urmă cu peste un secol (1880), istoricul Friedrich Teutsch a publicat pentru prima dată o însemnare din Socolile consulare ale Sibiului, potrivit căreia, la 16 iulie 1544, sfatul orașului Sibiu a acordat o recompensă de 2 florini lui Philippus Pictor „pentru tipărirea catehismului românesc“ („pro impressione Catechismi Valachici“)¹. Acest Catehism de la Sibiu este prima tipăritură în limba română; din el nu s-a păstrat pînă astăzi nici un exemplar.

În ultimele decenii, cercetările au adus multe contribuții noi cu privire la viața și activitatea primului tipograf român. Astfel, s-a identificat un Evangheliar slavon, tipărit la Sibiu în 1546 de către „Filip Moldavenin“, în românește Filip Moldoveanul. De asemenea, s-a constatat că datorăm aceluiași tipograf un Evangheliar bilingv slavo-român, din anii 1552—1553, care reprezintă cea mai veche tipăritură cu textul în limba română, cunoscută în prezent².

Fragmentul de 117 file păstrat la Leningrad a fost reprodus într-o ediție facsimilată, apărută în 1971 în Editura Academiei R.S.R. cu un amplu studiu introductiv de L. Demény³. Două file din această tipăritură au fost identificate la Oieșdea (jud. Alba) și publicate de către cercetătoarea Eva Mărza din Alba Iulia (1978), pînă acum singurele fragmente cunoscute ca fiind păstrate în țara noastră din această tipăritură, atît de importantă pentru istoria culturii românești⁴.

Ambele tipărituri ale lui Filip Moldoveanul sînt primele produse păstrate pînă azi ale tipografiei din Sibiu, a cărei activitate este atestată documentar începînd din anul 1529⁵.

În anul 1968 cercetătorii brașoveni A. Huttmann și P. Binder, folosind și cercetările Hertei Gündisch din Sibiu, au publicat o lucrare valoroasă, „Contribuții la biografia lui Filip Moldoveanul, primul tipograf român“⁶. În acest studiu se publică din surse arhivistice sibiene 52 de însemnări din anii 1521—1555 privindu-l pe Philippus Pictor sau Philipp Moler, cum este numit Filip Moldoveanul în izvoarele latine și germane. Dintre aceste știri, 38 erau necunoscute cercetătorilor anteriori.

Din însemnările publicate reiese că Filip Moldoveanul, între 1521 și 1554, a fost angajat al sfatului orașului Sibiu ca scriitor și traducător de acte românești, iar începînd din anul 1537, el a fost trimis în mai multe rînduri în misiuni diplomatice la curtea domnilor Țării Românești.

¹ Fr. Teutsch, *Der älteste Hermannstädter Druck*, în KVSL, III, 1880, p. 15—16.

² Gernot Nussbächer, *Aus Urkunden und Chroniken*, București, 1981, p. 151—153.

³ Emil Petrovici și L. Demény, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu 1551—1553*, București, 1971.

⁴ Eva Mărza, *Un fragment din Evangheliarul slavo-român de la Sibiu (1551—1553)*, în *Limba Română*, XXVII, nr. 21/1978, p. 173—175.

⁵ Gernot Nussbächer, *op. cit.*, p. 146—148.

⁶ Arnold Huttmann și Pavel Binder, *Contribuții la biografia lui Filip Moldoveanul, primul tipograf român*, în *Limba și literatură*, XVI, 1968, p. 145—174.

O nouă cercetare a socotelilor consulare din Sibiu, întreprinsă de către noi, a dus la depistarea unor însemnări necunoscute pînă acum privindu-l pe Filip Moldoveanul⁷. Astfel, în registrul de socoteli pe anul 1520 este consemnată o retribuție de 2 florini pe seama lui Filip Moldoveanul, pentru citirea și scrierea scrisorilor românești în absența lui „popa“ (Philippo Pictori ratione lectorum et literarum scriptorum Wallachialium absente popa dati fl. 2.)⁸. Este vorba de preotul român din Rășinari, retribuit pentru această activitate potrivit însemnărilor din socotelile sibiene din 1495—1507⁹.

Insemnarea din 1520 este, în prezent, cea mai veche știre cunoscută despre Filip Moldoveanul. Știrea se referă — probabil — la începutul activității, deoarece în anii următori retribuțiile sale erau mai mari. Pînă la 1526, activitatea preotilor din Rășinari ca scriitori și traducători români ai sfatului orașenesc din Sibiu a fost redusă treptat, iar retribuția lui Filip Moldoveanul a fost mărită la 6 florini anual¹⁰.

A doua știre nou depistată se referă la retribuția de ½ florini plătită în anul 1529 lui Filip Moldoveanul „pentru traducerea scrisorilor românești“ (Philippo Pictori ratione interpretationis literarum Vlachialium solvuntur fl. 4)¹¹.

Din anii 1530—1535 nu s-au păstrat socoteli consulare din Sibiu. Din această perioadă ni s-au păstrat însă date încă necunoscute despre Filip Moldoveanul într-un registru de impozite restante. În anul 1530 figurează restant cu 12 denari la prima impunere „Philip Moller“ încadrat cu 4 unități impozabile, denumite „lot“. Tot așa „Philip Moller“ a rămas dator la a doua impunere din anul 1532 cu suma de 16 denari, iar la prima impunere din anul 1533 figurează cu o restanță de 10 denari¹². Este probabil că în condițiile asediului orașului Sibiu de către oștile lui Ioan Zăpolya, Filip Moldoveanul nu a mai putut îndeplini misiuni în afara orașului și a fost astfel lipsit cel puțin de o parte din veniturile sale.

Următoarea știre nouă este din 18 iulie 1536 și se referă la o deplasare a lui Filip Moldoveanul la Agnita, pentru a participa împreună cu cîțiva senatori din Sibiu la dezbaterile unui proces, în care reclamantii au fost niște români (Feria tertia proxima ante festum Mariae Magdalenae misso domino Joanne Klein cum certis aliis ad Zenthagatha, certam causam hominum de Zenthagata cum Valachis habitam, iure revidendam, expensae fl. 2. Item Philippo Pictori cum eisdem misso, conductus est equus d. 50)¹³. Din această însemnare putem deduce că Filip Moldoveanul a activat la dezbaterile procesului ca traducător sau interpret, even-

⁷ Gernot Nussbächer, *Als Übersetzer tätig. Neue, bisher unbekannte Angaben über Philippus Pictor*, în *Die Woche* (Sibiu), XV, nr. 759, 2 iulie 1982.

⁸ Arh. St. Sibiu, Socoteli consulare Sibiu nr. 30/1520 (cota veche: Fondul Bruckenthal, H 1—5, 80), fila 24 verso.

⁹ *Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven. Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der Sächsischen Nation*, I, Band, Sibiu, 1880, p. 195 (1495), 479 (1507).

¹⁰ Cf. Huttman-Binder, *op. cit.*, p. 150.

¹¹ Arh. St. Sibiu, Socoteli consulare Sibiu, nr. 43/1529, p. 123.

¹² Arh. St. Sibiu, Socoteli consulare Sibiu, nr. 45/1530, fila 30: Abgang 1530. Der ersth Czynsz d. 12, Philip Moller lot 4 1532 Secundus census d. 16, Philip Moller lot 4 1533 Primus census d. 10, Philip Moller lot 4

¹³ Arh. St. Sibiu, Socoteli consulare Sibiu, nr. 47/1536, fila 12 verso. În legătură cu această însemnare, este înregistrarea din 9 august 1536 de pe fila 13: „Item in vigilia beati Laurentii misso servitore Emerico Sebessy ad dominum Wayuodam cum literis ratione porcorum de Zenthagotha, quod Valachi iniuste ab hominibus de Zenthagotha solutos habere voluerunt, expensae fl. 0, d. 50“.

tual chiar și ca juriconsult (sau avocat) al reclamanților. Putem presupune că Filip Moldoveanul a îndeplinit misiuni asemănătoare și în anii anteriori și că el a avut un rol important în relațiile multiple ale Sibiului cu Țara Românească, după cum rezultă acest lucru din însemnările ulterioare cuprinse în socotelile Sibiului.

Datele nou depistate prelungesc durata activității lui Filip Moldoveanul în slujba sfatului orășenesc din Sibiu cu încă un prim an — 1520 — și întregesc știrile privind retribuirea sa, ca și activitatea sa de traducător. Noile știri constituie completări la biografia uneia din personalitățile importante ale istoriei culturale românești din secolul al XVI-lea, care a fost Filip Moldoveanul, primul tipograf român.

GERNOT NUSSBÄCHER

NEUE BEITRÄGE ZUR BIOGRAPHIE DES ERSTEN
RUMÄNISCHEN BUCHDRUCKERS

(Zusammenfassung)

Der erste rumänische Buchdrucker Filip Moldoveanul oder Philippus Pictor, druckte 1544 den ersten rumänischen Katechismus und 1552/1553 ein kirchenslawisch-rumänisches Evangelienbuch. Aus früheren Arbeiten sind über ihn biographische Angaben aus den Jahren 1521—1555 bekannt gewesen. Aufgrund neuer Forschungen bringt der Verfasser bisher unbekannte Angaben zur Biographie von Filip Moldoveanul aus den Hermannstädter Konsularrechnungen von 1520, 1529, 1530—1533 und 1536.